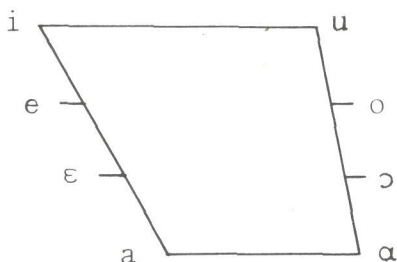

2. →Soinu bat kardinala dela esaten da soinu horren →artikulazio→lekgunea arautzat hartua izan denean. Nazioarteko →Alfabeto Fonetikoaren (API) eratzailcek, eta batez ere Daniel Jones-ek, soinu bakoitzarentzat zeinu grafiko bat aurkitzea ezinezkoa zela ikusirik, artikulazio-sistema standar bat erauzi zuten, →erreferentzia gisa alboko artikulazioekin konparatzeko erabil zitekeena, batipat →bokalezko artikulazioekiko. Hala eratu ziren 8 bokal kardinal edo jatorrizko bokal kardinalen →sistema bat; i, e, ε, a, α, o, u. X izpien bitartez, zera ikusi ahal izanda, 8 bokal hauei dagozkien mihiaren lekgune desberdinek aho-barrunbean trapezio ideal bat osatzen dutela; trapezio honen irudikapen grafikoa oso egokia da →bokalak bokal kardinal edo nagusiekiko dituzten →aldaketak azaltzeko (ik 13. irudia).

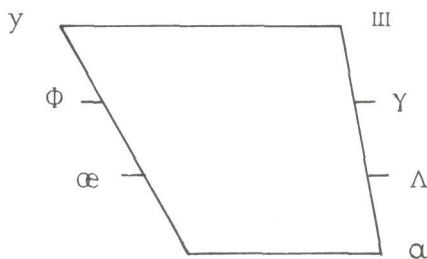

13. Ird. Bokal kardinal primarioen sistema (Dubois eta beste, *Dictionnaire de linguistique*, 1973).

Bokal kardinalak bi dimentsioren baitan osatzen dituzte artikulazio-poloak: mihiaren parte gorengoaren lekgunearen baitan, eta ahoaren →irekidura-mailaren baitan. Polo hauen artean bitarteko lekgunek kokatzen dira, gutxi-gorabehera berdinak diren →akustika mailako desberdintasun-graduak berezten dituztelarik:

i (u) - e (o), e (o) - ε (ə), ε (ə) — a (α). Hirugarren aldagai bati parte harrerazten badiogu, ezpainen lekguneari hain zuzen, ondoko bokal kardinal sekundarioen sistema erauzi ahal ukango dugu: y, Ø, œ, α, λ, γ, w. Sistema primarioan ezpainak kanpoaldera luzatzen dira →atzeko bokaletarako, eta lekgune neutroan geratzen aurreko bokaletarako; sistema sekundarioan, aldiz, →aurreko bokaletarako kanporatzen dira ezpainak, eta lekgune neutralean geratzen atzekoetarako. Eta horretan, bigarren trapezio bat era daiteke, haatik →sistema sekundario honetako bokalak askozaz bitxiago

direla munduko hizkuntzetan kontutan hartu behar da (ik. 14. irudia).

14. Ird. Bokal kardinal sekundarioen sistema (Dubois eta beste, *Dictionnaire de linguistique*, 1973).

Kasua

Morfologiaren ikuspuntutik, →lexema berberak bere →sintaxi→funtzioaren arabera hartzen dituen forma desberdinak dira kasuak (ikus Deklinabidea).

	<i>latin</i>	<i>turkiera</i>	<i>euskara</i>
nom. sg.	dominus	ev	mendia
nom. pl.	domini	evler	mendiak
abl. sg.	domino	evden	menditik
abl. pl.	dominis	evlerden	mendietatik

Kasuen kopurua oso aldagarria da hizkuntzen arabera: grekoz 5, latin eta turkieraz 6, antzinako hindueraz 8, euskaraz 14; eta funtzioen banaketa oso urrunkor agertzen da, baita hertsiki jatorrikide diren hizkuntzen artean ere.

Hizkuntzak sailkatzeko erizpide garrantzitsua izaten da →ergatibo kasua izatea: hor ditugu, esate baterako, euskara, eskimala eta georgiera ergatibodun hizkuntzen artean.

Hizkuntza indoeuroparrek bestela jokatzen dute. Honetan, →aditz guztien →subjektua agertzen da →nominatiboan; ergatibodun hizkuntzetan, berriz, molde berean agertzen dira aditz →iragangaitzen subjektua eta aditz →iragankorren osagarri zuzen deritzona; hauen subjektua ergatibo gisa agertzen delarik:

Latin

Homo (Nom) canem (Akus) visit
Homo (Nom) venit

Euskara

gizonak (Erg) zakurra (Abs) ikusi du
gizona (Abs) dator

Kasu-gramatika deritzon joeraren ordezkariak (Fillmore, eta abarrek), ekinaldi berri bat egin dute azkeneko 10 urte hauetan kasuak →sakoneko egituran duen lekua eta →kategoria semantiko gisa defendatzeagatik. Hemen →adiera zabalagoa du kasu hitzak; horretara kasu→atzizkien eta harreman-hitz edo postposizioen arteko erlazio estua azaltzen du. Erlazio hori beste autore batzuk ere azpimarkatu dute aurretik (→Hjelmslev-ek, adibidez).

→Sakoneko egitura batek, osagai hauek ditu funtsean: aditz-hun bat eta aditzaren artean, kasu-erlazio bat dago. Fillmorek unibertsaltzat jo eta aurkeztu dituen kasuen ilaran, hauek ditugu: Agens, Object, Dative, Experienter, Instrumenta, Locative, Comitative, Directive...

Lan interesgarriak idatzi dituzte →Jakobson-ek eta Kurylowicz-ek; eta beraietan →paradigmen barruan dauden erlazioak aztertu dituzte, aurkakotasun berezgarri gisa; eta, honen bitartez, sistema trinko egiten dituztelarik.

J. L. Iturrioz
Itz. Txillardegia

Katakresia

catacresis / catachrèse / catachresis

Hitz baten →esanahia bere esparru herztitik zabalagoa hedatzen duen metafora bat da katakresia, erabiliaren erabiliaz metafora-kutsua galdua duena. Adibidez: *siloï baten besoak*.

Katea

cadena / chaîne / chain

Hizkuntza, lehenik, denboraren harian gertatzen diren ahots-fenomenoen segida bezala agertzen da, →esakuneak eratzen dituzten unitate linguistikoaren segida bezala; segida honi, *katea mintzatua* deritza. Unitate linguistikoak elkarri loturiko katemailak bezala direla adierazten du izendapen honek, eta ez direla bata bestearen ondoren nolana nahi pilatzen. Katea mintzatua azterketak bi ardatzen berri ematen du: kateako elementuen segida aztertzen duen ardatz sintagmatikoa, eta kateako puntu bakoitzean →hiztunak egin behar dituen hautapenak aztertzen dituen ardatz paradigmaticoa.

Kateadura

concatenación / concaténation / concatenation

→Berridazketa→erregela batetan, [+] kateadura-zeinuak zera adierazten du: osagaiak kateaturik daudela bata besteari formulak ezartzen duen ordenan. Honako gramatika-erregela honetan:

IS → I + Det.,

[+] zeinuak, izen→sintagma honela eman behar dela adierazten du: I (izenaren ikurra), izen-sintagmaren ardatza, Det-i (→determinatzailearen ikurra) kateatua.

Berridazketa-erregela batetan aukerazko osagai bat derrigorrezko osagai bati kateaturik dagoenean, bi osagaien kateadura juxtaposizio hutsez adierazten da. Horrela, AS → (OZ) (ZO) A erregelari, →aditza derrigorrezko osagaia dela eta →objektu zuzena eta →zehartako objektua aukerazkoak direla, adierazten da.

Kateamendua

encadenamiento / enchainement / linking

U. →Weinreich-en teoria semantikoaren barruan erabiltzen da hitz hau. *Aulki* →hitzari dagokion errealitateak sei →ezaugarri baldin baditu (hankaduna, eserlekuduna, bizkarrekoduna, koloreduna, gorri, berdea), seiok batera beharko ditu aulki berezi horrek (bost bakarrik baldin baditu, esate baterako, ez da aulki berbera izango). Bestela esatera, E₁, E₂, E₃, E₄, E₅ eta E₆ ezaugarriok batera behar baditu, seion «linking» edo biderkaketa beharko dugu:

E₁ . E₂ . E₃ . E₄ . E₅ . E₆

Eta honi ezaugarrien *kateamendua* deritza Weinreich-ek.

Kausala

Ik. KAUSAZKOA

Kausazkoa

causal / causal / causal

Sin.: KAUSALA

→Proposizio bat, beronen kausa edo zergatia adierazten duen beste proposizio bati koordinatzen edo menpeketzen dion →juntagailuari esaten zaio *kausazkoa* edo *kausala*. Honela, *sua aise zabaldu zen zeren etxe osoa zurezkoa bait zen* perpausean, *zeren kausazko juntagailua da, eta zeren etxe osoa zurezkoa bait zen* kausazko proposizioa. Era desberdinak daude euskaraz kausazkotasuna adierazteko, guztiak ñabardura berbera ez badute ere: *Sua aise zabaldu*